

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
Київський університет імені Бориса Грінченка

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО, БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ

III Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів,
аспірантів та молодих науковців

Київ, 25–26 квітня 2017 року

КИЇВ – 2017

ЯКИМОВИЧ Надія, аспірантка 2 року навчання НАКККіМ

Науковий керівник – головний бібліотекар НБУ ім. Ярослава Мудрого, доцент кафедри інформаційних комунікацій та бібліотекознавства НАКККіМ, кандидат історичних наук, доцент **Збанацька О. М.**

ДО ПИТАННЯ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ОПЕРАТИВНОГО ШТАБУ РЕЙХСЛЯЙТЕРА РОЗЕНБЕРГА В ОКУПОВАНИЙ НАЦИСТАМИ УКРАЇНІ

Ключові слова: *Айнзацштаб рейхсляйтера Розенберга; нацистська окупація; фонд.*

Нацистській окупаційній політиці на території України присвячено чимало праць. За радянських часів вивчалися проблеми соціально-економічних умов життя населення за часів окупації, експлуатації місцевих жителів, нацистського терору тощо.

Досить побіжно згадувалося про функціонування нацистського Айнзацштабу (Оперативного штабу) рейхсляйтера Розенберга (Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg). З процесом ліберизації в українській гуманістиці ситуація змінилась: діяльність Айнзацштабу рейхсляйтера Розенберга в Україні, а також стан української культури та науки в роки Другої світової війни на окупованій території все більше привертають увагу дослідників.

Більшовизм, поряд із єврейством, вважався одним з найголовніших ворогів для націонал-соціалістичної Німеччини. Як писав Альфред Розенберг: «Більшовизм – це останній вагомий та всесвітньо політичний винахід євреїв, для зміни культурного та політичного життя європейських країн» [1].

Тому для боротьби з культурними та політичними «відхиленнями», а також для контролю і перевірки культурних інституцій на наявний матеріал, що мав єврейське та більшовицьке походження, був створений так званий «Оперативний штаб службових відомств райхсляйтера Розенберга для окупованих західних територій та Нідерландів» для оперативної роботи на території Західної Європи [2].

Пізніше цю структуру перейменували в «Оперативний штаб райхсляйтера Розенберга» (ОРР) і розширили її повноваження на Райхскомісаріати «Україна» та «Остланд», на Югославію та Грецію, частково на Італію, на території, що підлягали адміністрації Вермахту.

Айнзацштаб рейхсляйтера Розенберга проводила в окупованих країнах Європи з метою вивчення світогляду та ідей так званих «противників націонал-соціалізму» облік, нагляд та наукову обробку різноманітного культурного матеріалу як державної, так і приватної власності, здійснюючи при цьому масовий вивіз предметів культури до Німеччини.

Сьогодні матеріали цієї нацистської організації, повна назва якої – «Айнзацштаб рейхсляйтера Розенберга окупованих областей» (Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg für die besetzten Gebiete), зберігаються у 29 сховищах, в 8 країнах Європи і в США.

Основні частини архіву знаходяться в Національному архіві ФРН в Берліні, Кобленці і Фрайбурзі, в Російському державному військовому архіві в Москві, в документальному центрі сучасної юдаїки в Парижі, в Інституті військової документації в Амстердамі, в Національному архіві США і в Меморіальному музеї Голокосту у Вашингтоні, в Єврейському науковому інституті в Нью-Йорку, фрагменти архіву також є в Вільнюсі, Брюсселі, Лондоні. Повний перелік сховищ, інформацію про історію колекції і її склад, а також бібліографію знаходиться в он-лайн довіднику, підготовленому Патрицією Кеннеді Грімстед [3].

Один з найбільших та інформативних документальних масивів, які висвітлюють нацистську політику і діяльність по конфіскації і вивезенню культурних цінностей з окупованих територій зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України в Києві – фонд №3676 «Штаб рейхсляйтера Розенберга для окупованих східних областей»; фонд №3674 «Штаб рейхсляйтера Розенберга для окупованих західних областей і Нідерландів», а також частково фонд №3206 «Рейхскомісар Україна».

Документи відображають ідеологічну діяльність штабу на окупованих східних територіях, пов'язану в першу чергу з антибільшовицької і антисемітської пропаганди; діяльність зондерштабів і зондеркоманд з організації досліджень, обліку, опису, конфіскації і вивезення культурних цінностей, що належали як юридичним (архіви, музеї, бібліотеки), так і фізичним особам, а також діяльність наукових і освітніх установ на окупованих територіях.

У 2005 році The Conference on Jewish Material Claims Against Germany (США) ініціювала міжнародний проект з оцифрування і віртуальної реконструкції всього архіву Оперативного штабу райхсляйтера Розенберга.

Завдяки фінансовій підтримці Claims Conference українська частина архіву Оперативного штабу райхсляйтера Розенберга була сканована (924 справи, близько 140 000 кадрів) і представлена на сайті з автоматизованими пошуковими можливостями на базі анотованих описів справ – 1275 позицій, а також покажчиків організацій, імен та географічних назв. Описи і покажчики складені Наталією Кашеваровою і Ніною Малолетовою та опубліковані [4].

Таким чином, переглянувши матеріали архіву, можна зробити висновок, що діяльність «Оперативного штабу райхсляйтера Розенберга» упродовж усієї його діяльності носила суто ідеологічний характер, що був замаскований під ширмою «збереження, охорони та перевезення» культурного майна з окупованих територій України.

Список використаних джерел:

1. Alfred Rosenberg. Der Bolschewismus als Aktion einer fremden Rasse. – Zentralverlag der NSDAP: München, 1935. – S. 7.
2. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 3676, спр. 44. арк. 31.

3. Patricia Kennedi Grimsted. – The Odyssey of the Smolensk Archive. – The Carl Beck Papers. – Pittsburgh, 1995. – 132 p.

4. Кашеварова Н. Деятельность Оперативного штаба рейхслайтера Розенберга в оккупированной Европе в период Второй мировой войны : справочник-указатель архивных документов из Киевских собраний / Кашеварова Н., Малолетова Н. ; НАН Украины, НБУ им. В. И. Вернадского, Госкомархив Украины, ЦГАВО Украины, М-во культуры и туризма Украины, Гос. служба по контролю за перемещением культурных ценностей через государственную границу Украины. – Киев, 2006. – 578 с.